

QUAN HỆ TIỂU SỬ VÀ TÁC PHẨM MANG TÍNH TỰ TRUYỆN CỦA HERMANN HESSE

■ Huỳnh Thị Mai Trinh *

TÓM TẮT

Những chi tiết, những yếu tố cuộc đời thật của nhà văn được hệ thống thành những hệ vấn đề, thành những motif quen thuộc, được lặp lại một cách sinh động trong sáng tác của ông. Đó là hình ảnh trường dòng Maulbronn, nhà nguyện kiểu Gotich, hình ảnh Đức Chúa trời, hình ảnh phương Đông, bóng dáng quê hương, gia đình, những vấn đề khủng hoảng của bản thân... Đây là chìa khoá quan trọng để người đọc, người nghiên cứu đi tìm những giá trị tốt đẹp trong văn chương của Hesse¹.

Bài viết này lý giải những ảnh hưởng tiểu sử của Hesse đến sáng tác và nhân vật, một cách có chủ định trong việc thể hiện quan niệm về con người của ông. Những dữ kiện từ cuộc đời nhà văn đã làm nên những nét riêng, độc đáo ở những kiểu nhân vật hoài niệm và đi tìm ý nghĩa cuộc sống cũng như sự trải nghiệm tâm linh của con người.

ABSTRACT

Relationship between hermann hesse s' biography and his novels which contain many autobiographical things

The details in Hesse's life were systematized to familiar matters and motif which were vividly repeated in his works. Those are monastery Maulbronn, Gothic monasteries, God, the East, hometown, family, and also his personal troubles... These are important keys for readers and researchers to find his works' values.

This essay explains how Hesse's works and characters were affected by his biography factors deliberately as his concept of human. His lifes' data made his nostalgic characters' unique distinction who looked for the meanings of life and also spiritual experiments.

Từ điển văn học Metzler giải thích:

"Tiểu thuyết tự truyện" (Autobiographischer Roman) là hình thức chuyển thể văn học từ tiểu sử cá nhân (hoặc chỉ là những nếm trải có tính chất tiểu sử) của nhà văn thành sự việc, sự kiện mang tính hư cấu. Khác với tự truyện (Autobiographie), sự thể hiện ở đây không chỉ tuân theo những đòi hỏi của tính chân thực mà còn tuân theo những quy luật hư cấu nghệ thuật, nghĩa là các quá trình tiểu sử không được thuật lại mà chúng phụ thuộc vào các cấu trúc tượng trưng nào đó, hơn nữa những tài liệu có tính chất chất liệu được bố trí ở điểm nút, ở cao điểm hoặc ở kết cục, các bước phát

triển và các cấu trúc nghĩa được làm nổi rõ bằng thể cách hóa, bố cục lại và lược bỏ; một số sự kiện, một số nhân vật và một số motif... được hư cấu thêm. Như vậy, tác giả có thể thể hiện trong tiểu thuyết tự truyện tất cả những khả năng trong tính cách của nhân vật, những tính cách mà trong cuộc đời thực thường do những hoàn cảnh ngẫu nhiên không thể thể hiện ra được, chẳng hạn sự nếm trải tình yêu (Ch. Brontë, G. Keller) hoặc sự chủ định giết người (D.H. Lawrence); một tiểu thuyết tự truyện thậm chí còn được kết thúc với cái chết của nhân vật chính (H. Hesse, "Unterm Rad"). Ngoài ra, hình thức kể chuyện qua nhân vật thứ ba (thường được chọn)

* ThS, Khoa KHXH&NV, Đại học Văn Hiến

¹ (1877-1962), nhà văn Đức, được giải thưởng Nobel văn chương năm 1946.

còn cho phép thực hiện một cách viết nhiều tầng, nhiều lớp có độ sâu mà qua đó có thể làm sáng tỏ những motif, những ý tưởng bị khuất lấp của mỗi một nhân vật, cái tôi của chính tác giả được phản chiếu lại trong cái tôi của những người khác, hay sự kết nối có tính chất chức năng với chất liệu văn học chung và với thời đại (Joyce, "Portrait of the Artist...", 1917). Tuy nhiên cũng thường có các tiểu thuyết tự truyện dưới hình thức- tôi (Ch. Brontë, G. Keller)...¹

Khái niệm "tiểu thuyết tự truyện" đã định nghĩa như giải thích trên được chúng tôi vận dụng vào nghiên cứu sáng tác Hermann Hesse. Những cứ liệu về cuộc đời nhà văn hiện diện trên trang viết có thể là những sự kiện có thật đã xảy ra, hay chỉ là những ý nghĩ, những suy tưởng của tác giả không bộc lộ ra trước cuộc sống. Vì lý do này, chúng tôi dùng "tính tự truyện" khi nghiên cứu những ảnh hưởng của cuộc đời thật nhà văn H. Hesse và cuộc đời các nhân vật trên trang văn của ông. Tư liệu cuộc đời không còn giữ hết tính xác thực của nó, không chú trọng đến tần suất xuất hiện mà nó thuận theo các "quy luật của cấu trúc nghệ thuật", được hư cấu, thêm bớt phù hợp với cuộc sống mới của nó trên từng trang viết.

1. Khủng hoảng tinh thần thời trẻ của nhà văn ảnh hưởng vào sáng tác

Các nhà văn thế kỷ XX đều mang những nỗi niềm về sự khủng hoảng, bế tắc, lạc lõng, và họ thể hiện những suy tư ấy lên trang văn của mình. Hermann Hesse cũng vậy, tuy nhiên ông có những tìm tòi làm mới văn chương của mình. Tác phẩm của ông hướng đến bộc lộ những nỗi niềm cá nhân, hướng đến lý giải và tìm con đường giải thoát cho thân xác và tinh thần con người, qua đó thế giới hiện thực được biểu hiện. Ông quan niệm, nhiệm vụ duy nhất của nhà văn là làm "nô bộc, hiệp sĩ và luật sư của tâm hồn, vì vậy, ông nhận thấy bản thân bị kết án cô đơn và đau khổ trong giờ phút hiện tại của thế giới mà điều đó không phải là việc của mọi người"². Nhà văn ý thức được vai trò của mình trước tình thế của

nhân loại, và phải làm một điều gì đó giải phóng cho tâm hồn con người.

Về sáng tác của Hermann Hesse, những quan tâm mà giới nghiên cứu nhiều thập niên đã làm nổi bật lên một tầng nghĩa quan trọng, đó là những giải pháp cho tâm linh con người, cho sự tự do của con người – điều mà nhà văn đã làm việc nghiêm túc suốt cuộc sống lánh đời của mình. Qua những sáng tác ra đời từ sự khủng hoảng của bản thân nhà văn, người "nô bộc" ấy đã mang đến thông điệp hòa bình và khát vọng tự do cá nhân, ca ngợi những giá trị của con người bên cạnh sự cảm thông cho những nhân cách bị giằng xé khủng khiếp. Như trong *Sói đồng hoang*, chi tiết Harry tránh sự tự sát của mình bằng cách "chạy trốn vào thế giới ảo của những cơn ảo mộng và ma túy, nó trở thành phương tiện để tự ném trái" [19, 4].

Hermann Hesse đã thể hiện sự cô độc và khủng hoảng trong sáng tác của mình nổi bật là ở những nhân vật trẻ tuổi: "Một đứa trẻ khó rắn dạy!" [19, 22]. Đó là Hermann Hesse của ngày thơ trẻ: bất đồng, nổi loạn. Tuổi dậy thì của nhà văn tạo nên những chấn động lớn cho gia đình: thiếu niềm tin tôn giáo mà gia đình hướng theo, trốn trường, xung đột với môi trường xã hội tư sản xung quanh, toan tự sát...

Tiểu thuyết *Unterm Rad (Dưới bánh xe)* thể hiện sự khủng hoảng và tuyệt vọng của tuổi học trò- tuổi dậy thì. Lấy bản thân mình làm ví dụ, Hesse đã thể hiện những khó khăn của thời tuổi trẻ như là vấn đề thích nghi với các chuẩn mực xã hội thời bấy giờ. Sự lên tiếng của ông đúng vào lúc có phong trào cải cách giáo dục rộng lớn trong xã hội. Tác phẩm đã thể hiện sự lỗi thời của nền giáo dục vào giai đoạn này. Cuộc đời của nhân vật chính – Hans Giebenrath, đã được lên kế hoạch như cuộc sống của nhà văn thời bé "như thế tương lai của cậu được vạch ra, có nhiều con đường rộng mở nhưng chỉ có một con đường nhỏ cho những cậu bé tài năng đó là, trừ phi cha mẹ chúng giàu có. Sau khi đỗ đạt kỳ thi tiểu bang, cậu có thể vào viện thần học tại Maul-

¹ PGS.TS. Huỳnh Văn Vân dịch từ cuốn *Metzler Literatur Lexikon 1990*, trang 35.

² Hermann Hesse, *Toàn tập tác phẩm, tập 11, Frankfurt 1970*, tr. 243. PGS.TS. Huỳnh Văn Vân dịch.

bronn, sau đó đến trường dòng ở Tübingen, sau đó trở thành mục sư hay các học giả thần học" [1, 4]. H. Hesse đã để Giebenrath đi con đường giống với con đường mà gia đình đã sắp đặt cho nhà văn. Nếu Hesse tự tử hụt thì Giebenrath đã chết thật. Tính tự truyện đã phát huy những ngoại lệ, sáng tạo thêm những chi tiết không có trong tiểu sử nhà văn. Dưới bánh xe viết về giai đoạn tuổi đi học mà ở đó, quan niệm về con người, nhất là về giới trẻ đã được nhà văn quan tâm.

Tiểu thuyết của Hesse có nhiều tuyến nhân vật, nhưng khi nhân vật trẻ thơ xuất hiện thì gần như sự tập trung dồn về thế giới hồn nhiên ấy. Trẻ thơ trong sáng tác có những nét lạ, thú vị, thông minh và khát vọng nắm bắt thế giới theo hiểu biết vừa trẻ con mà cũng rất sâu sắc. Hesse gửi gắm nhiều tâm sự, nhiều hoài bão mà bản thân nhà văn chưa hoàn thành được ở thời thanh thiếu niên của mình.

Cậu bé Pierre trong *Đâu mái nhà xưa* thể hiện suy tư và dấu hiệu nổi loạn của Hesse ngày còn bé. Khi nói về người thầy dạy học, cậu nhận định "ông ta đúng là chán chết" [6, 29] bởi những câu chuyện đạo đức khuôn sáo mà ông muốn răn dạy một đứa trẻ trở thành ngoan ngoãn. Vừa ngạo mạn, vừa khôn trước tuổi, Pierre sớm có những suy nghĩ làm người lớn phải chú ý, cậu không thích bị người lớn rầy la và nhận định "tôi chẳng thấy công dụng gì trong việc rầy la cả" [6, 37], người lớn thường không hiểu cậu nên Pierre hay ở một mình để suy tư. Đọc những trang viết về các nhân vật trẻ thơ của Hesse, người đọc có thể nhận ra chân dung và tâm hồn của nhà văn thuở ấu thời. Giọng điệu của nhân vật trẻ thơ nhận định về người lớn trong sáng tác của Hesse cũng tạo sức hấp dẫn kỳ lạ. Pierre có những cảm nhận về cuộc sống và thế giới quanh em làm nhiều người trong gia đình phải ngạc nhiên. Em quan tâm con chim gọi nhau như thế nào chứ không phải là tên mà người ta đặt cho nó. Vừa trẻ con, vừa già dặn, em nói:

"Các người trưởng thành có thể có các con ngựa và đi du lịch. Con khoái cái đó lắm. Và không một ai có thể gọi ba là "con" và bẹo má ba đâu. Nhưng thực ra thì con không muốn khôn lớn đâu. Người già

cả có thể là khó chịu thế kia.... Và khi người tuổi tác càng lúc càng già nua thêm nữa, sau cùng thì họ chết ngất. Con thà là ở lại theo cái lối của con, và thỉnh thoảng con thích sao có thể bay được nữa kia, bay bổng quanh các thân cây và bay vào giữa các đám mây. Lúc ấy con mới cười vào mũi tất cả mọi người đấy nhé" [6, 78].

Đứng trước những đoạn đối thoại với người lớn thì Pierre nổi bật hẳn. Hesse làm cho những người trong cuộc mờ nhạt hay bị cuốn hút thật sự bởi sự thú vị mà Pierre truyền cho họ. Những trải nghiệm trong suy tưởng của nhà văn thuở bé đã gần như trao gửi tiếp vào của cậu bé yếu mệnh này, như thể bao nhiêu tinh hoa của cuộc đời Pierre đã tỏa sáng hết trong những ngày tháng ngắn ngủi được sống của em.

Trong tiểu thuyết của Hesse, ông thường đề cập đến một thế giới trẻ thơ biếng học và ghét những ông thầy. Với *Sói đồng hoang*, Harry trưởng thành cũng thừa nhận sai sót trong giáo dục gia đình lúc ông còn bé. Harry được học tiếng Latin, tiếng Hy Lạp và những gì gọi là khoa học nhưng ông không được học khiêu vũ, không được học cách sống sao cho đơn giản... và ở tuổi năm mươi, ông học cách yêu, cách vâng lời, cách khiêu vũ... như một đứa bé.

Tuổi trẻ của các nhân vật được Hesse xây dựng vừa có nội tâm sâu sắc, vừa có thiên tư nghệ sĩ, vừa nông nổi và dễ nổi loạn. Bản thân Hesse đã trải qua thời thơ trẻ mà cảm giác về sự yên bình cùng tồn tại song song với những điều bất mãn. Rất dễ dàng nhận thấy trong các sáng tác của Hesse là vấn đề bất mãn, miễn cưỡng khi nói về trường học thuở nhỏ "*Bởi thế tôi đã qua những trường học không lưu lại dấu vết gì như một kẻ miễn cưỡng, bất tài...*" [10, 6]. Không những thế, trong Tuổi trẻ và cô đơn, Hesse đã để chàng Peter Camenzind nhận xét về người lớn "*Từ thuở tôi còn thơ ấu người lớn đối với tôi đã không thân thiết đặc biệt, không cần thiết, từ đấy tôi xét đoán họ với tinh thần chỉ trích và trào lộng... Từ đâu mà tôi có giọng khinh bỉ ấy? Chính tôi cũng không biết rõ, nó tự thâm tâm tôi phát ra như một cái ung thư đến lúc chín muồi và trong nhiều năm trôi qua tôi không thể từ bỏ được*" [17, 87]. Điều

đó cũng được thể hiện qua thái độ của cậu bé Camenzind khi các thầy giáo đưa ra những lời nhận xét về kết quả các môn học. Với giáo sư môn Hy Lạp, cậu nghĩ "*Tôi nhìn ông thầy béo phệ mắt đeo kính, tôi nghe thầy nói dông dài mà thấy ông thật thô lỗ*" [17, 29]. Với giáo sư toán học, cậu nghĩ "*tôi nhìn ông, tôi phàn nàn cho ông vì ông lé mắt, tôi thấy ông là người đáng ghét*" [17, 30]... Không chú ý nhiều đến những giờ giảng, cũng giống như Hermann Hesse, cậu bé Peter Camenzind lại muốn hướng đến "*một đời sống tinh thần thuần túy*" [17, 30]. Điều này cũng thể hiện trong Tuổi trẻ bản thảo, sự bất hợp tác trong trường lưu trú nam giữa Sinclair với thầy cô và bạn bè, cậu hướng đến đời sống nội tâm, thường sầu muộn. Cậu có thói quen bách bộ và suy ngẫm để "*tự thù ghét và khinh miệt cuộc đời*". Chưa có một tác phẩm nào của Hesse như *Tuổi trẻ bản thảo*, thời thơ ấu của nhân vật mang lại nhiều ám ảnh đến mức "*thế giới ấu thời đã gây đổ rối rã xung quanh tôi*" [16, 108]. Đây là câu nói khi cậu chuẩn bị bước chân vào trường nội trú. Những ám ảnh, những khủng hoảng đầu đời là sự tiên nghiệm cho một cuộc sống tinh thần đầy phong ba phía trước của Sinclair. Có thể nói gia đình, tôn giáo và trường học trong sáng tác của Hesse đã gò ép con người lại; và nhà văn cố gắng để nhân vật của mình vượt xa hơn, đạt đến khát vọng tự do.

Những biến cố thời trẻ như tình cảm gia đình, tôn giáo gia đình, trường học, tình bạn,... rất quan trọng, là nền tảng định hướng tính cách nhân vật được tái hiện trong tác phẩm của Hesse. Với Tuổi trẻ bản thảo, sự khủng hoảng của Sinclair đã thể hiện hết tâm tư của ông về đời sống trẻ thơ. Tác phẩm thể hiện sự nghi ngờ về những giá trị truyền thống của gia đình không hợp với suy nghĩ và cách sống của ông từ thuở ấu thời. Không chỉ có tuổi thơ của Sinclair mới chứa đựng những dấu hiệu tự truyện tác giả, mà còn có trong Demian- người bạn, người thầy, người mang lại sự khởi sắc cho Sinclair và cũng cho toàn bộ tiểu thuyết này. *Demian* là người Do Thái, anh bị nghi ngờ theo tà giáo. Demian có gì đó huyền bí, có ma lực làm cho người khác bị cuốn

hút. Demian cũng là tựa tiếng Đức của tác phẩm này. Nhân vật Demian giống như một số nhân vật lý tưởng của Hesse: Siddhartha, Narziss, Knulp,... nhà văn dành nhiều tình cảm cho những nhân vật này, nhất là sự biểu hiện ở giai đoạn tuổi thơ và tuổi trẻ.

Sự khủng hoảng của Hesse đi qua hết thời tuổi trẻ và theo suốt cuộc đời nhà văn. Như tuổi dậy thì – mốc thời gian quan trọng, nhiều sự khủng hoảng đã ảnh hưởng lâu dài đến tâm lý của H. Hesse. "Những vấn đề của tuổi dậy thì thậm chí còn dẫn tới ý đồ tự sát" [19, 22] và cũng là tuổi của "sự tất yếu và sự sẵn sàng cho sự biến chuyển – đối với ông không phải là cái gì duy nhất một lần, cố định theo lứa tuổi, thuộc về sinh học mà chính là một sự chuẩn bị cơ bản"¹. Đây cũng là một đoạn đời phức tạp của bản thân nhà văn và cũng là giai đoạn nhiều thử thách cho các nhân vật như Peter Camenzind, Sinclair, Goldmund... trước những vấn đề hòa hợp với thế giới bên ngoài. Đối với Hesse, đây là một vấn đề của mọi người, của con người nói chung và ắt hẳn ông muốn qua bản thân mình để nêu nó ra.

2. Phản ứng trước khủng hoảng cá nhân, nhà văn trốn chạy và mong muốn tìm về một cuộc sống yên bình

Trốn trường, trốn khỏi con người... H. Hesse đã từng nhiều lần làm vậy ở tuổi thơ của mình. Không một trường học nào giữ chân được chàng Hesse lâu dài, các nhân vật của ông chạy khỏi trường dòng Maulbronn, trường trung học Cannstatt trong *Tháp nước trong tu viện Maulbronn*, rời tu viện Maria-bronn trong *Đôi bạn chân tình*, hay tu viện Welsdorf trong Tuổi trẻ và cô đơn.

Sáng tác của ông xuất hiện những chi tiết trốn trường ở những thời điểm quyết định số phận nhân vật, là nhân vật "tôi" trong *Tuổi trẻ*, *tuổi trẻ vàng son*, *Tháp nước trong tu viện Maulbronn*, là nhân vật Goldmund, là nhân vật Knulp trong *Một kiếp giang hồ*. Nhân vật Tất Đạt trong *Câu chuyện của dòng sông* là một trường hợp đặc biệt: bỏ nhà theo đoàn Samôn khổ tu trên núi, rời đoàn Samôn tìm đến Đức Phật, rời Đức Phật tìm đến với cuộc sống trần tục,

¹ Volker Michels, *Die Erzählungen Hermann Hesses*, tr. 458. PGS.TS. Huỳnh Vân dịch.

trốn khỏi cuộc sống trần tục tìm về với cuộc sống ẩn cư để học cách lắng nghe triết lý từ dòng sông...

Về tiểu sử, nhà văn trốn trường là do những bất đồng với gia đình, bản thân không muốn học theo cách giáo dục của trường dòng, của xã hội tư sản thời đó. Hoặc, Hesse muốn thoát khỏi sự bó buộc của những quy ước xã hội: "Tôi học tốt các môn ngôn ngữ, lịch sử v.v, điều đó giữ chân tôi lại, ngược lại tôi không theo kịp môn toán - môn mà tôi chẳng hề quan tâm đến, và rồi khi đó, tôi mắc vào chỗ kết thân với "đám lưu manh" và các học sinh lớp lớn nổi tiếng là xấu. Tôi học cách tiêu phí thời giờ hàng đêm trong các nhà hàng theo cái cách đã bị cấm, nhậu nhẹt say khướt v.v. Một đôi điều trong đó được thể hiện ở *Demian*" [2, 118]. Nhà văn đã nói về mình như vậy, và ông không quên để lại trong các sáng tác những ảnh hưởng đến tâm lý có từ những biến cố thời trẻ.

Goldmund trốn tu viện Mariabronn, hướng đến cuộc sống tự do, nơi chàng có thể yêu những người phụ nữ cần đến tình yêu, nơi chàng có thể sáng tác, giúp đỡ mọi người và cũng là nơi để chàng học mọi thứ về cuộc đời, nhất là chuyện sinh tồn: giết người để bảo vệ mình, vật lộn với nạn dịch để được sống sót... Niềm đau và hạnh phúc luôn đi liền nhau trong việc trải nghiệm cuộc sống của Goldmund sau khi trốn trường. Không chỉ có trốn trường, các nhân vật của H. Hesse thường bỏ nhà ra đi, sống kiếp lang thang, rải bước qua các vùng đất, khám phá sinh hoạt cũng như lao động và đời sống tinh thần của những chốn các nhân vật đi qua. Đó là hình ảnh anh chàng Knulp trú danh, người sống kiếp giang hồ, kiếp nghệ sĩ lang thang, và cũng là một kiếp người xa rời tiền tài danh vọng, xa rời nền văn minh vật chất châu Âu thời bấy giờ. Hay một nhân vật khác, Peter Camenzind, rời bỏ thế giới con người ở quê hương để tìm một tương lai cho sự nghiệp văn chương của mình. Kuhn trong *Mối tình của chàng nhạc sĩ*, đến chốn thị thành để sự nghiệp âm nhạc của anh được khẳng định, và nổi tiếng. Sự nhập cuộc của các nhân vật mà Hesse xây dựng có khác nhau, một số nhân vật như kiểu hành hương tìm về đời sống tinh thần và tâm linh như Knulp, Tất Đạt;

có kiểu nhân vật dần thân trải nghiệm với khát vọng thành đạt: Kuhn, Peter Camenzind, Anselm trong truyện cổ tích *Huê tím*...

Các nhân vật của Hesse không chỉ có ra đi mà họ còn quay về với thế giới con người và cuộc sống điền viên yên bình nơi quê hương sau khi ý thức đủ sự trải nghiệm. Peter Camenzind đã chấp nhận quay về sống với cảnh điền viên nơi thôn dã ở cuối cuốn tiểu thuyết. Đó là một lối sống thuần phác, rời xa sự ồn ào nơi phố thị. *Tuổi trẻ và cô đơn* được ra đời khi Hesse trở thành nhà văn tự do và lui về sống trong cảnh điền viên. Tác phẩm cũng được viết đúng vào thời kỳ mà giới trẻ đang muốn tách mình ra khỏi những nguyên tắc, những chuẩn mực xã hội cứng nhắc của đế chế Đức lúc bấy giờ. Knulp quay về thế giới con người xưa kia để ngắm quê hương lần cuối và cũng để tìm lại câu hỏi vì sao người phụ nữ đầu tiên anh yêu lại đi yêu một người đàn ông khác. Anselm quay về với quê nhà để tìm lại tuổi thơ và khu vườn của tuổi thơ mà chàng đã đánh rơi sau khi thành danh. Augustus trong truyện cổ tích *Chuyện chàng Augustus* quay về quê hương để được sống lại những ngày thơ trẻ, để học cách thương yêu mọi người và để tìm con đường về với bản thể tâm linh. Han Fook trong truyện cổ tích Thi nhân quay về cố hương sau khi nghệ thuật tiếng đàn của chàng đã trở nên tuyệt diệu. Nhân vật Goldmund quay về và chết trong vòng tay thân thương của Narziss- tu viện trưởng Mariabronn. Hay nhân vật "tôi" trong hai truyện ngắn *Tuổi trẻ, tuổi trẻ vàng son* và *Tháp nước trong tu viện Maulbronn* cũng quay về tìm lại những âm thanh lắng dịu nhất, trong trẻo nhất, yên lành nhất của làng quê và của tu viện xưa như tìm lại sự yên bình thần tiên đã mất.

H. Hesse đã sống một phần cuộc đời mình tại một nước trung lập, sống cuộc đời ẩn dật, điền viên. Trong *Bilderbuch der Erinnerungen* ông đã nói đến điều này ở nhiều chỗ, chẳng hạn trong bài "Những ghi chép về tiểu sử", ông viết "*Ở Gaienhofen (...) tôi đã sống suốt tám năm nhằm tìm cách thực hiện một cuộc sống tự nhiên, chăm chỉ, gần với đất trời và xây dựng khu vườn của tôi. (...) Mùa thu năm 1912 tôi cùng với gia đình rời Gaienhofen và chuyển đến Bern*

nhưng không vào trong thành phố mà đến vùng nông thôn, thuê một ngôi nhà miền thôn dã xưa cũ xinh đẹp của xứ Bern với một khu vườn cổ có nhiều cây cổ thụ" [2, 120-121].

Các nhân vật của H. Hesse ra đi để tìm khát vọng tuổi trẻ, và quay về để hoàn thiện khát vọng đời người. Niềm ước vọng quay về một cuộc sống điền viên xuất hiện ổn định ở nhiều tác phẩm của Hesse thể hiện một mơ ước, một thông điệp hòa nhập giữa con người với thiên nhiên và vũ trụ thể hiện khát vọng đời người theo quan niệm của Hesse.

3. Hình ảnh hôn nhân, người cha và người mẹ của nhà văn trong sáng tác

Hai cuộc hôn nhân đầu của Hesse thất bại đã để lại không ít khủng hoảng cho nhà văn này. Dấu hiệu khủng hoảng hôn nhân đầu tiên của ông cùng với Maria thể hiện trong *Mối tình của chàng nghệ sĩ*. Là cuộc hôn nhân bế tắc bởi sự thái quá giữa tình yêu và lòng kiêu hãnh của Gertrud và Henrich Muoth. Hình ảnh hôn nhân bế tắc còn xuất hiện trong *Đâu mái nhà xưa* của vợ chồng người họa sĩ, tác phẩm kết thúc ở sự tan vỡ một mái ấm và mọi người trong gia đình ly tán. Cuối tác phẩm, cảm giác mất mát giữ cảm xúc chủ đạo đối với các nhân vật. Hesse thể hiện một số quan niệm bi quan về hôn nhân và gia đình, gần như sự bế tắc từ cuộc sống của cá nhân nhà văn. Ông từng nhận định: "Tôi đang viết cuốn tiểu thuyết *Đâu mái nhà xưa*, trong đó sự ốm đau và cái chết của một cậu bé có tài và đáng yêu trở thành ẩn dụ cho sự tàn úa và cái chết của một cuộc hôn nhân" [2, 529].

Vì đời sống riêng luôn gặp những khó khăn nên có nhiều dấu ấn bế tắc, rạn nứt, đau khổ bàng bạc khắp sáng tác của Hesse. Tác phẩm *Sói đồng hoang* đã thể hiện những ảnh hưởng từ cuộc hôn nhân của nhà văn: "Ông cũng đã sử dụng cuộc hôn nhân khó khăn của ông với người phụ nữ lớn hơn ông chín tuổi và giống mẹ của ông vào tác phẩm" [19, 25].

Vấn đề quan hệ nam nữ trong sáng tác của Hesse cũng là vấn đề tạo ấn tượng trong giới nghiên cứu. Nhà văn đã kế thừa văn hóa phương Đông nên một số nhân vật của ông quan tâm đến tình

dục như một tín ngưỡng. Trong *Đôi bạn chân tình*, tác phẩm bậc nhất của Hesse mà vấn đề quan hệ giới tính xuất hiện từ đầu tác phẩm giúp nhân vật chọn lựa cuộc sống ngoài trường tu và khi nhân vật không cảm nhận được hạnh phúc của nghệ thuật thân xác nữa thì cũng là lúc chàng giã từ cuộc sống của mình. Goldmund cung kính, yêu thương tất cả những người phụ nữ chàng gặp trên đường với tình yêu lứa đôi, và hiện diện ở mỗi người phụ nữ ấy là nét gì đó của người mẹ mà chàng không còn ký ức gì về bà nữa. Cảm xúc của Goldmund đối với những người phụ nữ trong tác phẩm này có cái gì đó vừa là sự đi tìm khoái lạc trong quan hệ nam nữ vừa là sự đi tìm một thứ nữ tính mơ hồ về một tình mẹ đã mất theo quan niệm của Hesse: người mẹ gắn liền với nghệ thuật.

Trong khi đó, *Câu chuyện của dòng sông* được Hesse viết về chuyện giới tính như một tín ngưỡng mà nhân vật chính cần phải học ở bản thân mình. Tất Đạt ngưỡng mộ Kiều Lan, yêu nàng một cách kính trọng, và nàng dạy cho chàng nghệ thuật hưởng thụ cuộc sống trần tục. Còn với tiểu thuyết *Sói đồng hoang*, vấn đề này xuất hiện ở bản thể người của Harry như một đặc ân cho nhân vật tránh khỏi những ám ảnh tự sát và cuộc đời đang tự sát.

Rất nhiều lần trong sáng tác của mình, Hesse có nhắc đến người mẹ. Có thể, người mẹ bình thường sinh ra nhân vật, có thể người mẹ đã bỏ rơi nhân vật (*Đôi bạn chân tình*), có thể chỉ là hình ảnh người mẹ của nhân vật khác được tưởng tượng ra (*Tuổi trẻ bần khổ*)... Các nhân vật rất yêu mẹ, thiêng liêng hơn nghĩa sinh thành vì hình ảnh mẹ gắn liền với người phụ nữ đầu tiên của nhân loại – Mẹ Eva. Sáng tác có nhắc đến tội lỗi nguyên thủy của Người, thế nhưng lại dành cho Người sự cảm thông và tình yêu lớn. Hình ảnh người mẹ của Demian trong *Tuổi trẻ bần khổ* đã gợi biết bao tưởng tượng và hình ảnh trong đầu Sinclair. Đôi khi, bà hiện diện như một con người ái nam ái nữ, có khi chỉ là một người phụ nữ bình thường, nhưng cũng có lúc trong suy tưởng của Sinclair, bà thật quyến rũ và gây đam mê. Hesse đã tạo nên một hình dung khác về người mẹ nhân loại – người mẹ mà tôn giáo gia đình của nhà văn

rất tôn kính.

Một hình ảnh khác về mẹ Eva được Hesse xây dựng trong *Đôi bạn chân tình* cũng rất ấn tượng. Ban đầu là người mẹ mang nhiều tội lỗi, vì tội lỗi ấy mà cha của nhân vật Goldmund gửi chàng vào trường tập tu, để chuộc lại tội lỗi của bà. Nhưng bản thân nhân vật này lại rất yêu mẹ, muốn phục hồi lại những mảng ký ức về người mẹ. Và rồi chàng đi tìm, chàng thấy người mẹ qua các khuôn mặt các vị Thánh, những người phụ nữ từng gặp, ở cuộc sống và trong nghệ thuật. Trong tác phẩm này, hình ảnh người mẹ là nơi tập trung hết cuộc sống tinh thần và thể xác của nhân vật, trở thành một biểu tượng đẹp trong tác phẩm. Nếu ở *Sói đồng hoang*, trong Harry chứa đựng hai bản thể, thì ở *Đôi bạn chân tình*, Narziss giữ bản thể của khoa học, của khổ hạnh và niềm tin tôn giáo mà theo nhà phân tâm học Erich Fromm gọi đây là tác giả ảnh hưởng từ tình yêu và quyền lực của người cha; còn Goldmund giữ bản thể của nghệ thuật, của tình yêu, của sự hưởng thụ- được xem là nguồn ảnh hưởng từ tình yêu đối với người mẹ. Vì lẽ này, di ngôn của Goldmund với bạn mình là "*Nhưng anh, anh chết làm sao được, vì anh không có mẹ? Không có mẹ người ta không sống được, không có mẹ người ta không chết được*" [7, 322]. Người mẹ là nghệ thuật trải nghiệm cuộc sống, Narziss đã không có sự tồn tại này, nghĩa là thầy không thể chết được mà cũng chưa từng được sống. Tính tự truyện trong sáng tác của Hesse đến đây đã hiện thực hóa lên tác phẩm những trải nghiệm tinh thần của nhà văn, cũng như những hoài nghi về bí ẩn của người mẹ Eva trong sự kính ngưỡng của gia đình về tôn giáo.

Hình ảnh người cha và người mẹ đi vào tác phẩm trở thành biểu tượng của tâm linh. Trong nhiều sáng tác của mình, Hermann Hesse đã cố gắng hòa hợp giữa tôn giáo và nghệ thuật, giữa tinh thần và thể xác, giữa khổ tu và hưởng thụ, giữa lánh thế và nhập thế,... đặc biệt là trong *Câu chuyện của dòng sông* là tác phẩm tạo sự kết hợp hài hòa giữa các yếu tố lưỡng tính trên.

Với đời sống thực của mình, nhà văn rất cố gắng để dung hòa những mối quan hệ trên và cố gắng

trung thực truyền thụ những kinh nghiệm của mình thay vì miễn cưỡng cho một lối kể hay. Như vậy, sáng tác của Hesse thể hiện nhân cách và cuộc đời, là lời *trần tình* của nhà văn được để lại. Bên cạnh những nội dung trên, tác phẩm mang tính tự truyện còn thể hiện ở nhiều trải nghiệm khác. Như là, việc tìm đến phương Đông và những cuộc hành hương tinh thần trong nhiều tác phẩm của ông: *Câu chuyện của dòng sông*, *Aus Indian*, *Traumfährte...* Hay ở một phương diện khác, cách đặt tên cho nhân vật của Hesse cũng mang những dấu tích của tự truyện tác giả. Tên nhân vật là H.H trong *Hành trình sang Đông phương*, là H.H- chữ ký trong *Sói đồng hoang*, là Harry Haller, là Helene, là Hermine...

Kết luận

Như vậy, tính tự truyện trong các tác phẩm của Hesse như một hình ảnh khác phản chiếu cuộc sống thực của nhà văn. Hình ảnh phản chiếu không giống hình ảnh thật hoàn toàn, nhưng từ những cứ liệu cuộc đời, người đọc có thể tìm ra những dấu tích thật và những sáng tạo nghệ thuật. Hesse viết những vấn đề quen thuộc ở những không gian, thời gian và các nền văn hóa xa lạ. Tuy nhiên, những tác phẩm mang tính tự truyện của ông vẫn gần gũi, thu hút sự quan tâm của nhiều giới và nhiều độ tuổi và nhiều kiểu người đọc.

Quan hệ tiểu sử và tác phẩm mang tính tự truyện của nhà văn H. Hesse thể hiện ở những vấn đề về giới trẻ và của giới trẻ. Sự mâu thuẫn trong bản thân nhà văn cũng như các nhân vật của ông chủ yếu giữa vấn đề tuân theo, thích nghi với những nguyên tắc được quy định của gia đình, của tôn giáo cũng như của xã hội hay là chọn một quan điểm, một con đường đi để tìm một niềm tin riêng, tìm ý nghĩa cuộc sống theo quan điểm riêng mình...

TÀI LIỆU THAM KHẢO

A. Tác phẩm của Hermann Hesse

Tiếng Anh

1. *Beneath the Wheel* (1970), A Nation General Company, New York.

Tiếng Đức

2. *Bilderbuch der Erinnerungen* (1986), Aufbau - Verlag Berlin und Weimar.
3. *Traumfährte* (1981), Insel, Leipzig.

Tiếng Việt

4. *Áo hóa, Cha giáo* (2002), Trí Hải chuyển ngữ, Trẻ.
5. *Câu chuyện của dòng sông* (1966), P. Khánh và P. Thăng dịch, Lá Bối, Sài Gòn.
6. *Đâu mái nhà xưa* (1973), Người Viễn Phương dịch, Ca Dao, Sài Gòn.
7. *Đôi bạn chân tình* (2001), Vũ Đình Lưu dịch, Hội Nhà Văn
8. *Hành trình sang Đông phương* (1967), Hoài Khanh dịch, Ca Dao, Sài Gòn.
9. *Huệ tím và những truyện khác* (1998), Thái Kim Lan dịch, Đà Nẵng.
10. *Mối tình của chàng nhạc sĩ* (2001), Vũ Đăng dịch, Hội Nhà Văn.
11. "Một kiếp giang hồ" (1967), Võ Toàn dịch, Văn, số 19.
12. "Người thơ" (1973), Nguyễn Thiếu Nhẫn dịch, Văn, số 288, tr. 88-94.
13. *Sói đồng hoang* (1969), Chơn Hạnh và Phùng Thăng dịch, Ca Dao, Sài Gòn.
14. "Tháp nước tu viện Maulbronn" (1966), Võ Toàn dịch, Văn, số 70, tr. 21-26.
15. "Tiểu thoại" (1966), Võ Toàn dịch, Văn, số 70, tr. 13-20.
16. *Tuổi trẻ bán khoán* (1998), Hoài Khanh dịch, Hội Nhà Văn.
17. *Tuổi trẻ và cô đơn* (1969), Vũ Đình Lưu dịch, Ca Dao, Sài Gòn.
18. "Tuổi trẻ, tuổi trẻ vàng son" (1966), Trần Phong Giao và Hoàng Ứng dịch, Văn, số 70, tr. 27-66.

B. Nghiên cứu

Tiếng Đức

19. *Lektüre Durchblick- Hermann Hesse: Der Steppenwolf* (Band 312) (1996), Mentor Verlag, München.
20. Noob Joachim (1998), "Der Schülerselbstmord in der deutschen Literatur um die Jahrhundertwende", *Heidelberg: Winter* (S. 58-94 und S. 159-200).
21. Schwarz Egon (4. Jahrgang/ 1974), "Ein Fall globaler Rezeption: Hermann Hesse im Wandel der Zeiten", *LiLi: Zeitschrift fuer Literaturwissenschaft und Linguistik*, S. 50- 60.

22. Zeller Bernhard (1963), *Hermann Hesse mit Selbstzeugnissen und Bilddokumenten- Hermann Hesse*, Rowohlt, Hamburg.

Tiếng Việt

23. Thạch Chương (1966), "Hermann Hesse ngọn lửa nhỏ ngoài đêm bão lạnh", *Văn*, số 70, tr. 7- 11.
24. Trần Phong Giao (1966), "Vài nét về Hermann Hesse", *Văn*, số 70, tr.2-6.
25. Tràng Thiên (1962), "Thời đại ngày nay và công việc sáng tác theo ý Hermann Hesse", *Bách Khoa*, số 137, tr.103-106.
26. Nguyễn Như Ý (1999), *Đại từ điển tiếng Việt*, Văn hóa Thông tin, Tp.HCM.